

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ПОНЯТЬ, ПОХІДНИХ ВІД СЛОВА «WELT», В ЕТИЦІ, ПРАКТИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ

Цього разу ми подаємо витяг з матеріалів семінару, присвяченого перекладу широковживаних у німецькій гуманітаристиці термінів, утворених від поняття «Welt» (світ), та пов'язаних із ним концептів. Семінар відбувся в рамках програми Goethe-Institut в Україні на VI Міжнародному фестивалі «Книжковий Арсенал» в липні 2016 року в Києві. Модератор семінару — Вахтанг Кебуладзе. Запрошений експерт — Анатолій Єрмоленко.

Вахтанг Кебуладзе: Сьогодні ми збираємося обговорити проблеми перекладу з німецької понять, похідних від слова «Welt». Адже якщо саме це поняття однозначно можна перекласти українською як «світ», то переклад утворених на його основі понять залежить від контекстів ужитку.

Анатолій Єрмоленко: Філософське поняття *Umwelt* (довкілля) за змістом має кілька джерел: одне походить від французького *milieu*, інше запозичене у німецького етолога Якоба фон Юкскюля, який запровадив такі поняття, як «зовнішній світ» (*Aussenwelt*), «внутрішній світ» (*Innenwelt*), «оточення» (*Umggebung*), «світ помічання» (*Merkwelt*), «світ дії» (*Wirkwelt*) і нарешті «довкілля» (*Umwelt*).

Поняття довкілля дістало подальшого розвитку у філософській антропології (М. Шелер, А. Гелен). Зокрема, у Шелера — це ціннісно зафіксоване світобачення людини. У Гелена довкілля виконує функцію «розвантаження» (*Entlastung*) світу. Проте, спираючись на концепт «особливого становища людини у світі», представники філософської антропології наголошують на відкритості людини до світу, що позначається виходом за межі довкілля або його розширенням до всього світу, або всесвіту (*Weltall*).

Сучасний представник практичної філософії природи К.М. Маєр-Абіх запозичує це поняття доквілля, так само як і поняття *Mitwelt* (спільносвіт) з етології Юкскюля та філософської антропології. Маєр-Абіх, розвиваючи голістичну концепцію у праці «Повстання на захист природи. Від доквілля до спільносвіту», показує, що природа є не тільки оточенням (*Umgebung*) людини і навіть не тільки доквіллям (*Umwelt*), а в ідеалі має стати спільним із людиною світом, спільносвітом (*Mitwelt*).

Від філософської антропології поняття доквілля переходить до функціонально-системної соціології Нікласа Лумана. Застосовуючи поняття «редукції комплексності» світу у праці «Теорія соціальних систем» та у багатьох інших, Луман показує, що ця редукція і схоплена у понятті «доквілля», де кожна соціальна система постає для іншої як її доквілля.

Наступні Юкскюлеві поняття *Wirkwelt* (світ дії) та *Merkwelt* (світ помічання) актуалізовано у соціальній філософії Гюнтера Андерса, зокрема у його книжці «Антикварність людини». «Світ дії» (*Wirkwelt*) та «світ помічання» (*Merkwelt*) дедалі більше втрачають свою корелятивність. Непомірний обсяг усього створеного людиною не сприймається («не помічається») людськими відчуттями, досвідом, укоріненим у традиції, як не досягається він уже й нашим розумом. Цю ситуацію Гюнтер Андерс діагностував як «Прометеєву суперечність» між *homo faber* і *homo sapiens*.

Ця концепція набула свого подальшого розвитку в новій онтологічній етиці цінностей для технологічної цивілізації Г. Йонаса, а також в етиці дискурсу К.-О. Апеля, Д. Бюлера та інших, які пропонують розв'язання цієї проблематики за допомогою звернення до етики дискурсу.

Вахтанг Кебуладзе: Як я вже зазначив на початку, переклад обговорюваних понять залежить від контексту їх ужитку. Можна погодитися із запропонованими варіантами перекладу в окресленій вище традиції. Але якщо ми намагаємося перекладати ті ж самі терміни у феноменологічній традиції, скажімо, в текстах засновника феноменологічної соціології Альфреда Шюца, то наражаємося на необхідність шукати інші рішення. У перекладі твору Альфреда Шюца й Томаса Лукмана «Структури життєсвіту» я запропонував такі відповідники: *Umwelt* — світ ближнього доквілля, *Mitwelt* — світ доквілля. Такі варіанти перекладу було запропоновано з огляду на те, що обидва світи для Шюца є складовими життєсвіту (*Lebenswelt*), але перший є світом безпосередніх інтерсуб'єктивних взаємодій, а другий — світом усіх сучасників узагалі. Тож вкотре ми переконуємося в тому, що переклад завжди має відтворювати первинний горизонт сенсу, а отже, бути контекстуальним.

Єрмоленко, Анатолій — доктор філософських наук, професор, заступник директора з наукової роботи, завідувач відділу соціальної філософії Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України.

Кебуладзе, Вахтанг — доктор філософських наук, доцент кафедри філософії філософського факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.
